

ӘОЖ 331.5
МРНТИ 06.77.64
DOI 10.56525/EYVR7896

**МАҢҒЫСТАУ ОБЛЫСЫНДА ХАЛЫҚТЫ
ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ СЯСАТЫН
БАСҚАРУДЫ ЖЕТІЛДІРУ НӘТИЖЕЛЕРІНЕ
ТҰРАҚТЫ МОНИТОРИНГ ЖӘНЕ ТАЛДАУ**

КИЗИМБАЕВА А.

Ш.Есенов атындағы Каспий
технологиялар және инжиниринг университеті
Ақтау, Қазақстан
E-mail: kizimbaeva@mail.ru

КОБЕГЕНОВА Г.Ж.

Ш.Есенов атындағы Каспий
технологиялар және инжиниринг университеті
Ақтау, Қазақстан
E-mail: gulmira.kobegenova@yu.edu.kz

ТАРАНОВА И. В.

Ставрополь мемлекеттік аграрлық университеті
Ресей Федерациясы, Ставрополь қ.
E-mail: taranovairina@yandex.ru

Аңдатпа. Бұл мақала Маңғыстау облысында халықты жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру жөніндегі қызмет нәтижелеріне тұрақты мониторинг пен талдау жүргізуге арналған зерттеу болып табылады. Зерттеу барысында жұмыспен қамту саясатын басқарудың негізгі аспектілері, сондай-ақ осы қызметтің нәтижелерін бақылау және талдау әдістері қарастырылады. Жұмыстың мақсаты - аймақтағы халықты жұмыспен қамту саясатын басқаруды жақсартудың тиімді стратегиялары мен құралдарын анықтау. Алынған нәтижелер қолданыстағы басқару тетіктерін оңтайландыру және Маңғыстау облысында жұмыспен қамту саясатының тиімділігін арттыру бойынша ұсынымдар әзірлеу үшін пайдаланылуы мүмкін. Маңғыстау облысы үшін маңызды экономикалық тұрғыдан дамуда кедергі келтіретін өзекті тақырыптардың бірі – еңбек нарығы, атап айтқанда жұмыспен қамтуды қамтамасыз ету және жұмыссыздықты қысқарту мәселелері жатады. Бұл халықтың жұмыспен қамтылуы кірістер мен шығыстарға, Маңғыстау облысының әлеуметтік тұрақтылығына әсер етеді. Жұмыспен қамтылу жоғары болған кезде аталған облыстың тауар нарықтарында салыстырмалы түрде жоғары тұтынушылық сұраныс қамтамасыз етіледі, бұл өз кезегінде ЖІӨ мен ЖӨӨ-нің өсуіне әкеледі, ал жұмыссыздық табыстың толық алынбауына әкеледі. Бұл көрсеткіштердің өзгеруіне тек елдегі ғана емес, сонымен қоса әлемдегі болып жатқан процестер әсер етеді. Маңғыстау облысында соңғы үш жылда еңбек нарығының индикаторларында белгілі бір прогреске қол жеткізілді: 2020-2022 жылдар кезеңінде ғана экономикада жұмыспен қамтылғандар саны 112,3% - ға өсті, жұмыссыздық деңгейі 1,9% төмендеді. Маңғыстау облысымен қоса елдің барлық өңірлерінде жұмыспен қамтуды арттырып, жұмыссыздық деңгейін төмендету мақсатында елде 2021-2023 жылдарға арналған мемлекеттік «Еңбек бағдарламасы» жүзеге асырылды. Бұл мемлекеттік бағдарламаның Маңғыстау облысына берген үлесі көп болды. Себебі,

бағдарлама негізінде тек жұмыс орындары ашылып қана қоймай, халықты өз істерін жүзеге асыру және өз-өздерін жұмыспен қамтамасыз ету мақсатында қысқа уақытқа арналған оқыту шаралары жүргізілді.

Түйінді сөздер. жұмыссыздық, жұмыспен қамту, экономика, еңбек нарығы, табыс, бағдарлама, индикаторлар, прогрес, басқару, ұсыныстар, жұмыс орындары, деңгей, әлеуметтік, мәселелер, нәтиже, процесс.

Kipicne

Әлеуметтік саясаттың стратегияларын жетілдіру – халықтың әл-ауқаты мен экономикалық тұрақтылыққа тікелей әсер ететін аймақтың әлеуметтік-экономикалық ілгерілеуінің негізгі аспектісі. Ағымдағы нарықтық қайта құрулар мен еңбек өзгерістері жағдайында, әсіресе Маңғыстау облысы сияқты негізгі экономикалық аймақтарда халықты жұмыспен қамту саласындағы тиімді реттеудің өзектілігі күшейе түсуде. Бұл зерттеуде диптихтерді талдау және Маңғыстау облысындағы басқарушылық қызметтің күтілетін нәтижелерін бағалау басты назарға алынған. Аймақтың экономикалық құрылымындағы қарқынды өзгерістерді, әртараптандыруды, жаһандануды, жаңа индустриялық секторлар мен технологиялардың дамуын, сондай-ақ демографиялық өзгерістерді ескере отырып, жұмыспен қамтуды басқарудың жаңа тәсілдерінің қажеттілігі туындады. Үкіметтің негізгі міндеті – қазіргі басқару саясатының тиімділігін арттыру және олардың елдегі әлеуметтік-экономикалық жағдайға әсерін бағалау.

Зерттеудің мақсаты – Маңғыстау облысындағы негізгі тенденцияларды, қиындықтар мен мүмкіндіктерді талдау негізінде басқару тәжірибесін жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеу. Негізгі аспект - қабылданған шаралардың нәтижелерін және олардың ағымдағы нарық қажеттіліктеріне сәйкестігін жүйелі талдау қажеттілігі. Гипотеза талдау мен саясатты бағалаудың жаңа әдістерін енгізу Маңғыстау облысының белсенділік деңгейін арттыруға және әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштерді жақсартуға көмектесе отырып, еңбек нарықтары мен басқару шешімдерін өңірдің ерекшеліктеріне бейімдеуге мүмкіндік береді деп болжайды. . Зерттеудің маңыздылығы жұмыссыздықты азайту және тұрақты даму үшін тиімді саясатты әзірлеу қажеттілігіне байланысты.

Материалдар мен зерттеу әдістері

Маңғыстау облысындағы жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіруге талдау жасау үшін сандық және сапалық әдістер қолданылды. Бұл бөлімде біз деректерді жинау, өңдеу және талдау әдістемесін, ақпарат көздерінің сипаттамасын және іріктеу критерийлерін қарастырамыз. Мәліметтер көздері Маңғыстау облысы бойынша Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау департаментінің жылдық есептері мен статистикасы, Қазақстан Республикасы Статистика комитетінің жұмыспен қамту және жұмыссыздық статистикасы және ҚР Ұлттық банкінің экономикалық белсенділік пен еңбек нарығының динамикасы туралы ақпарат болды. Қазақстан Республикасы.

Сондай-ақ облыстағы жұмыспен қамту орталықтары мен еңбек көші-қоны қызметтерінің мәліметтері пайдаланылды. Құжаттық дереккөздерге Қазақстандағы жұмыспен қамту саясатын реттейтін заңнамалар, жұмыспен қамтуды қолдау және кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі мемлекеттік бағдарламалар, сондай-ақ өңірдегі жұмыспен қамту динамикасы мен көші-қон процестері туралы мемлекеттік және жеке зерттеу орталықтарының баяндамалары мен талдаулары жатады. Жұмыспен қамту орталықтарының қызметкерлерінен, жұмыс берушілерден, жұмыссыздар мен жұмыспен қамтылған азаматтардан сауалнамалар мен сұхбаттар, соның ішінде өңірдегі жұмыспен қамту мәселелерін егжей-тегжейлі зерделеу үшін типтік және жартылай құрылымдық сұрақтар арқылы әлеуметтік деректер жиналды.

Зерттеу нәтижелері

Ел экономикасында еңбек ресурстарын пайдалану олардың жұмыспен қамтылуынан көрінеді. «Жұмыспен қамту» терминінің өзін екі негізгі мағынада түсінуге болады: мемлекет және процесс ретінде. Бірінші жағдайда, жұмыспен қамту жұмыс орнындағы белгілі бір еңбек кооперациясына жұмыскерді қосуға қатысты адамдар арасындағы

элеуметтік қатынастарды білдіреді. Мұнда жұмыспен қамту белгілі бір түрде еңбек әрекеті процесіне енгізілген немесе одан тысқары қалған субъектінің жағдайы ретінде қарастырылады[1].

Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытуға арналған бағдарламасын іске асыралуда. «Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты халыққа жолдауында бірінші басымдықтың үшінші кешенді міндеті еңбек нарығын жаңғырту болып белгіленді. Халықтың нәтижелі жұмыспен қамтылуын қамтамасыз ету және еңбек нарығы жүйесін жетілдіру үшін 2017 жылдан бастап түрлі бағдарламасы іске асырылуда. Бағдарлама еңбек нарығында сұранысқа ие кәсіби дағдыларды алудың және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың тиімді жүйесін құруға бағытталған. Бағдарламаның бірінші бағыты шеңберінде негізінен 9-11 сынып түлектері, жұмыс іздеп жүрген оқу орындарына түспеген адамдар, өмірлік қиын жағдайға тап болғандар қатарынан аз қамтылған отбасы мүшелері, сондай-ақ орта жастағы өзге де жұмыссыз азаматтар тегін кәсіптік техникалық білім берумен қамтылды. Олар слесарь, слесарь-электрик, телефон байланысының электромонтері, тігінші, шаштараз-стилист, дизайнер, теміржол станциясының кезекшісі, матрос, слесарь-кеме жөндеуші, облыстың 12 колледжінде құрылысшы сияқты мамандықтар бойынша оқитын болады, сонымен қатар стипендия алатын болады. Студенттерді іріктеу үшін қалалық және аудандық білім бөлімдерінің жанынан арнайы штабтар құрылды, оған жұмыспен қамту орталықтарының қызметкерлері де кірді[2]. Сонымен қатар, осы бағыт аясында жұмысшы кадрлар түрлі мамандықтарға оқытылатын болады. 2023 жыл басынан бері 637 адам компьютерлік курстардан өтті, элеуметтік жұмысшы, электромонтер, металл конструкцияларын монтаждау жөніндегі слесарь, арқандаушы, дәнекерлеуші, тігінші, сурдоаудармашы сияқты мамандықтарды оқыту бойынша қысқа мерзімді курстарға жіберілді, оларға нарықтық сұраныс бар. Бүгінгі таңда 262 адам оқуды аяқтады, оның 32 - сі жұмысқа орналасты. Қазіргі уақытта қалғандарын жұмысқа орналастыру мәселесі шешілуде.

Бағдарламаның екінші маңызды бағыты - жаппай кәсіпкерлікті дамыту. Өз бизнесіңізді ашу үшін кәсіпкерліктің негіздерін білу қажет. Жыл басынан бері 140 адам «Бастау бизнес» жобасы бойынша оқытылды. Екіншіден, бұл қала мен ауылдағы бизнес бастамаларды қолдау. Кредиттер сомасы саудадан басқа салаларды дамыту үшін жылдық тиімді сыйақы мөлшерлемесі 6% - дан аспайтын 16 млн.теңгеге дейін ұлғайтылды. Айта кету керек, мал шаруашылығын дамытқысы келетіндер үшін шағын несиелер 7 жылға дейін беріледі. Бүгінгі таңда 50 ауыл тұрғыны 202,8 млн. мал шаруашылығын дамытуға теңге көмек көрсетілді. Өткен жыл басынан бері Жұмыспен қамту орталығына 18 908 адам жүгінді, оның 10 932-сі бағдарламаға қатысушылар тізіміне енгізілді. Оның 10 817 – і жұмыссыз, 115-і өзін-өзі жұмыспен қамтығандар. Бүгінгі таңда олардың 9 542-сі белсенді іс-шаралармен қамтамасыз етілген. Тіркелген 4 990 жұмыссыздың 2 230-ы жастар, 2 596 – сы әйелдер. Облыстағы жұмыссыздық деңгейі биыл 4,9%, өткен жылы 5,1% құрады. Жұмыс берушілер ұсынған мәліметтер бойынша, биыл 219 адам қысқартылды. Бұл негізінен мұнай кәсіпорындарына сервистік қызмет көрсететін кәсіпорындардың, машиналарды жөндеу және қызмет көрсету, сондай-ақ теңіз портының қызметкерлері. Облыстың бірқатар кәсіпорындарында тараптардың өзара келісімі бойынша жұмыскерлерді қысқарту практикаланады. Кейбір адамдар мұны дұрыс түсінбеді және көптеген адамдарды жұмыстан шығару туралы қауесеттерді тарата бастады. Тараптардың келісімі бойынша жұмысшылардың қысқаруы штаттың қысқаруы болып табылмайды.

Үшінші бағыт халықты жұмыспен қамтуға жәрдемдесу және еңбек ресурстарының ұтқырлығы арқылы еңбек нарығын дамытуды білдіреді. Осы бағыт бойынша облыс бойынша 8 726 адам қамтылды. Оның 3 986-сы жұмысқа орналастырылды, 844 адам жастар практикасына жіберілді, ол оқу аяқталғаннан кейін 3 жыл ішінде алған кәсібі (мамандығы) бойынша бастапқы жұмыс тәжірибесін түлектерге (29 жасқа толмаған) алуға арналған. Жастар практикасына қатысушылардың еңбегіне ақы төлеу бюджет қаражаты есебінен 25 АЕК мөлшерінде жүргізіледі. Сонымен қатар, ақылы қоғамдық жұмыстарға 2 935 адам

тартылды. 961 адам әлеуметтік жұмыстарға жіберілді: уәкілетті орган ай сайын жұмыс беруші белгіленген нысан бойынша ұсынған мәліметтер негізінде жұмыс берушінің нақты жұмыс істеген уақыты үшін қабылданған азаматтардың еңбегіне ақы төлеуге жұмсаған шығындарын жұмыс беруші белгілеген жалақы мөлшерінің 35% есебінен, бірақ тиісті жалақыға арналған республикалық бюджет туралы заңда айқындалған ең төменгі жалақы мөлшерінен аспайтын мөлшерде өтейді.

Аймақтың дамуын басқарған кезде факторлар мен жағдайлардың елеулі санын ескеру, аумақта болып жатқан әлеуметтік-экономикалық процестер туралы толық, сенімді және уақтылы ақпаратқа ие болу қажет. Осыған байланысты өңірдің инновациялық даму әлеуетін бағалау әдістерін дұрыс таңдау ерекше маңызға ие [3].

Халықтың жұмыспен қамтылуын іріктеп зерттеу деректері бойынша Қазақстан экономикасының әртүрлі салаларында 9,2 миллион адам жұмыспен қамтылған, оның ішінде 7 миллион адам жұмыспен қамтылған (экономикадағы жұмыспен қамтылғандардың жалпы санынан 76,2%), ал 2,2 миллион адам жұмыс істеді. өзін-өзі жұмыспен қамтығандар (экономикада жұмыспен қамтылғандардың жалпы санынан 23,8%). 2023 жылдың 1 тоқсанымен салыстырғанда жалпы жұмыспен қамту 134,6 мың адамға, негізінен жалдамалы жұмысшылардың (81 мың адамға), өзін-өзі жұмыспен қамтығандардың (54,5 мың адамға) есебінен өсті. Жұмыспен қамтудың ең көп үлесі саудада (16,8%), білім беруде (13,1%), өнеркәсіпте (12,3%) және ауыл шаруашылығында (11,1%) байқалды. Негізгі жұмыста орташа алғанда бір қызметкерге аптасына нақты жұмыс істеген сағат 38 сағатты, бір қызметкерге 40 сағатты, өзін-өзі жұмыспен қамтыған бір қызметкерге 35 сағатты құрады. Жұмыссыз, бірақ жұмыс іздемейтін немесе жұмысқа кірісуге дайын емес адамдардың саны (әлеуетті жұмыс күші) 38,6 мың адамды құрады. Жұмыс күшіне қосылмаған адамдардың үлесі 15 және одан жоғары жастағы халықтың 32%-ын құрады [4].

Халықты еліміздің еңбек тапшылығы бар өңірлеріне көшуге ынталандыру бойынша жұмыс қарқынды жүріп жатыр. Бағдарламаға сәйкес Алматы, Маңғыстау, Жамбыл және Оңтүстік Қазақстан облыстарының мамандары Павлодар, Қостанай, Солтүстік Қазақстан және Шығыс Қазақстан облыстары сияқты солтүстік облыстарға тартылады, онда еңбек ресурстарының тапшылығы сезіледі. Мемлекет отбасының әрбір мүшесіне 35 АЕК мөлшерінде көшуге арналған шығыстарды өтейді, сондай-ақ оның бір жыл ішінде тұрғын үйді жалға алуға немесе жалдауға арналған шығыстарын субсидиялайды. Жұмысқа орналасқаннан кейін адамға 20 АЕК мөлшерінде субсидия беріледі. Бүгін біздің облыстан 169 отбасы солтүстік облыстарға көшуге ниет білдірді. 13 отбасы (57 адам) жаңа тұрғылықты жеріне көшіп үлгерді. Бос жұмыс орындарының бар-жоғын порталдан көруге болады, сондай-ақ, Ақтау және Жаңаөзен қалаларының, сондай-ақ Мұнайлы ауданының жұмыспен қамту орталықтарында электрондық кезек көзделген.

Қызметкерлерді ынталандыру проблемасы қазіргі кәсіпорынның ұйымдастырушылық және экономикалық мәселелерінің арасында басымдық болып табылады. Персоналдың өз жұмысын орындауға дайындығы кәсіпорын табысының негізгі факторы болып табылады. Әрбір басшы жеке қызметкердің және жалпы ұжымның тиімдірек жұмыс істеуін қамтамасыз етуге мүдделі [5].

Өңірде шағын және орта бизнесті дамыту бойынша Маңғыстау облысы мемлекеттің қолдаудың қорытындысында оң нәтиже көрсетеді. Мысалы, 53 кәсіпкер 5 миллион теңгеге дейін өтеусіз гранттарға ие болды. Сонымен қатар, субсидиялау, кепілдік беру құралдары бойынша кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі ұлттық жоба шеңберінде өңірге республикалық бюджеттен 13 миллиард теңге, одан да көп - жергілікті бюджеттен бөлінді. Биыл өтеусіз гранттарға 250 миллион теңге бағытталды. Бизнесті бастау мүмкіндігін 880 адам пайдаланды. 1 қарашадағы жағдай бойынша бізде 777 жұмыс орнын сақтай отырып, 410 жұмыс орнын құрумен 38,3 миллиард теңге несие сомасына 1323 жоба қолдау тапты. Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың бастамасымен өңірде жас кәсіпкерлер 2,5% - бен несиелендірілуде. Бұл мақсаттарға 815 миллион теңге бөлінді. Алушылар 163 адам болды. Өңірде «Жұмыс жасайын» жобасы сәтті жүзеге асырылуда. Оның басты мақсаты жұмыссыз

халықты тұрақты жұмыс орындарына орналастыру болып табылады. Қазірдің өзінде екі мыңға жуық адамға көмек көрсетілді. Біздің жұмыссыздық деңгейі 5,1% құрайды. Бұл мәселе болашақта жаңа ірі жобалардың іске қосылуымен шешіледі. Маңғыстау облысында жұмысқа орналасу бойынша мамандарды оқыту жоспары белсенді жұмыс істейді.

Тұрақты мониторинг пен нәтижелерді талдауды пайдалана отырып, Маңғыстау облысында халықты жұмыспен қамту саясатын басқару процесін зерттеу басқару органдары қызметінің тиімділігін арттыру және азаматтардың жұмысқа орналасу жағдайларын жақсарту үшін маңызды міндет болып табылады. Зерттеудің негізгі аспектілері:

- Маңғыстау облысындағы жұмыспен қамту саясатының ағымдағы жай-күйін талдау;
- Азаматтар жұмыс іздеу кезінде кездесетін негізгі проблемалар мен қиындықтарды анықтау;
- Жұмыспен қамтуды қолдаудың қолданыстағы тетіктерінің тиімділігін және олардың еңбек нарығына әсерін зерттеу;
- Жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру нәтижелеріне мониторинг және талдау жүргізу;
- Неғұрлым маңызды нәтижелерге қол жеткізу үшін жұмыспен қамтуды басқару тетіктерін жақсарту бойынша ұсыныстар әзірлеу.

Маңғыстау облысында жұмыспен қамту саясатын талдау мен басқаруға жүйелі көзқарас жолымен ресурстарды неғұрлым тиімді пайдалануға, жұмыссыздық деңгейін төмендетуге және халықты жұмыспен қамту деңгейін арттыруға қол жеткізуге болады.

Маңғыстау облысында халықты жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру нәтижелеріне тұрақты мониторинг пен талдау осы процесті тиімді басқаруда шешуші рөл атқарады. Нәтижелерді үнемі бақылау және талдау үшін келесі әдістер мен құралдарды қолдануға болады (1-кесте):

Кесте 1 - Маңғыстау облысында халықты жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру нәтижелерін бақылдау және талдау үшін қолданылатын әдістер мен құралдар

1.	Еңбек нарығы, жұмыссыздық деңгейі, жұмыс күшіне сұраныс, жұмыспен қамту динамикасы және халықты жұмыспен қамтуға байланысты басқа көрсеткіштер туралы деректерді жүйелі түрде жинау.
2.	Азаматтардың жұмыс іздеуде кездесетін тенденцияларын, проблемалары мен сын-қатерлерін, сондай-ақ жұмыспен қамтуды қолдаудың қолданыстағы тетіктерінің тиімділігін анықтау мақсатында алынған деректерді талдау.
3.	Жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру бойынша енгізілген өзгерістер мен іс-шаралардың еңбек нарығына және халықты жұмыспен қамту деңгейіне әсерін бағалау.
4.	Жақсартудың ең жақсы тәжірибелері мен мүмкіндіктерін анықтау үшін нәтижелерді алға қойылған мақсаттармен және даму жоспарларымен, сондай-ақ басқа аймақтардағы немесе елдердегі ұқсас көрсеткіштермен салыстыру.
5.	Осы саладағы деректер мен жұмыс тәжірибесін талдау негізінде жұмыспен қамту саясатын одан әрі жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеу.

Жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру нәтижелерінің тұрақты мониторингі мен талдауы еңбек нарығындағы өзгерістерге уақтылы ден қоюға, жұмыспен қамтуды қолдау тетіктерін жақсартуға және Маңғыстау облысында халықты жұмыспен қамту саласында аса маңызды нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Маңғыстау облысында халықты жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру нәтижелеріне тұрақты мониторинг пен талдау осы саладағы іс-қимылдардың тиімділігі мен табыстылығын қамтамасыз етуде шешуші рөл атқарады. Бұл мақалада біз осындай мониторинг пен талдаудың маңыздылығы мен әдістерін, сондай-ақ осы процестерді

практикалық іске асырудың мысалдарын қарастырамыз. Кез-келген аймақтағы халықты жұмыспен қамту саясаты әлеуметтік-экономикалық дамудың маңызды компоненттерінің бірі болып табылады. Маңғыстау облысында, Қазақстанның басқа да көптеген өңірлеріндегідей, халықты жұмыспен қамту мәселелері өңірдің экономикалық құрылымы мен әлеуметтік ерекшеліктерінің ерекшелігіне байланысты ерекше өзектілікке ие. Сондықтан жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру нәтижелеріне тұрақты мониторинг пен талдау алға қойылған мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізу үшін қажетті құралдар болып табылады. Мониторингтің негізгі әдістерінің бірі еңбек нарығының жай-күйі, жұмыссыздық деңгейі, жұмыспен қамту динамикасы, халықты жұмыспен қамту құрылымы, сондай-ақ жұмыспен қамтуды қолдау жөніндегі бағдарламалар мен іс-шараларды іске асыру нәтижелері туралы деректерді жүйелі жинау болып табылады. Бұл деректер қолданыстағы шаралардың тиімділігін бағалауға және одан әрі жетілдіруді қажет ететін салаларды анықтауға мүмкіндік береді. Алынған деректерді талдау үрдістер мен проблемаларды анықтауға, жұмыспен қамту саясатын басқарудағы табысты тәжірибелер мен кемшіліктерді анықтауға мүмкіндік береді[6]. Осы талдау негізінде Маңғыстау облысында халықты жұмыспен қамтуды басқару стратегиясын одан әрі жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеуге болады. Қазақстанның басқа өңірлерінің немесе шет елдердің тәжірибесі Жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру нәтижелеріне тұрақты мониторинг пен талдауды табысты іске асырудың мысалы бола алады. Осы салада озық әдістер мен технологияларды қолдану іс-әрекеттің тиімділігін арттыруға және қойылған мақсаттарға жетуге көмектеседі. Осылайша, Маңғыстау облысында халықты жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру нәтижелеріне тұрақты мониторинг пен талдау Еңбек нарығының тұрақты дамуын қамтамасыз ету және өңірдегі халықты жұмыспен қамту деңгейін арттыру үшін қажетті қадамдар болып табылады.

Маңғыстау облысында халықты жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру нәтижелеріне тұрақты мониторинг пен талдау өңірлік экономиканы табысты дамытудың және еңбек нарығында тұрақтылықты қамтамасыз етудің негізгі элементтері болып табылады. Маңғыстау облысындағы халықты жұмыспен қамту саясаты өңірдің әлеуметтік тұрақтылығы мен экономикалық дамуын қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Облыстың экономикалық құрылымы мен демографиялық сипаттамаларын ескере отырып, Жұмыспен қамту саясатын тиімді басқару іс-қимыл нәтижелерін үнемі бақылауды және талдауды қажет етеді.

Мониторингтің негізгі әдістерінің бірі-еңбек нарығының жай-күйі, жұмыссыздық деңгейі, әр түрлі санаттағы халықтың жұмыспен қамтылуы, сондай-ақ жұмыспен қамтуды қолдау жөніндегі бағдарламалар мен іс-шаралардың тиімділігін бағалау туралы деректерді жүйелі түрде жинау және талдау. Бұл деректер ағымдағы жағдайды бағалауға, проблемалық жерлерді анықтауға және жағдайды жақсарту бағыттарын анықтауға мүмкіндік береді. Мониторинг нәтижелерін талдау жұмыспен қамту саясатын басқарудағы тенденцияларды, табысты тәжірибелерді және кемшіліктерді анықтауға көмектеседі. Осы мәліметтер негізінде алға қойылған мақсаттарға жету үшін түзету шаралары мен Стратегияларын жасауға болады. Бұл ретте өңірдің ерекшелігін және оның халқының қажеттіліктерін ескеру маңызды. Жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру нәтижелеріне тұрақты мониторингті және талдауды табысты іске асырудың мысалы ретінде Қазақстанның басқа өңірлерінің тәжірибесі немесе халықаралық тәжірибелер болып табылады. Инновациялық тәсілдерді енгізу және заманауи технологияларды пайдалану халықты жұмыспен қамтуды басқарудың тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Осылайша, Маңғыстау облысында халықты жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру нәтижелеріне тұрақты мониторинг пен талдау өңір халқының орнықты экономикалық өсуіне және әлеуметтік қорғалуына қол жеткізу үшін қажет. Олар жаңа жұмыс орындарын құруға және Маңғыстау облысы тұрғындарының өмір сүру сапасын арттыруға бағытталған мақсатты іс-шаралар мен бағдарламаларды әзірлеуге ықпал етеді.

2023 жылдың I тоқсанында жұмыспен қамту деңгейі 15 жастан үлкен жастағы халық санына шаққанда 65%, жұмыс күшінің санына шаққанда – 95,2% құрады. Жұмыссыздық деңгейі (Халықаралық еңбек ұйымының әдістемесі бойынша) 4,8% құрады. Жұмыссыздар саны (ХЕҰ әдістемесі бойынша) 453,4 мың адамды құрады. Жұмыс істемейтін және білім алумен немесе оқытумен айналыспайтын NEET жастарының үлесі 7,9%-ды құрады.

Ағымдағы жылдың қаңтар айының соңында Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің деректері бойынша халықты жұмыспен қамту органдарына жұмыс іздеп жүрген адам ретінде 57,2 мың адам жүтінген. Жұмыспен қамту бойынша барлығы 36,4 мың іс-шаралар көрсетілді, 13 мың адам кәсіптік оқытуға немесе қайта даярлауға, біліктілігін арттыруға жіберілді, 12,7 мың адам қоғамдық жұмыстарға қатысты. Әлемдік тәжірибеде қолданылатын және Қазақстан заңнамасында көрсетілген жұмыспен қамтылған халықты жіктеу екі негізгі санатты қамтиды: жалдамалы жұмыспен қамтылғандар (paid employment) және өзін-өзі жұмыспен қамтығандар (self-employment). Елдегі және өңірлердегі Жұмыспен қамтылған халық санын өсіруді зерттеу барысында 1-суретте көрсетілген бағыттар мен көрсеткіштердің толық және ұтымды сызбасын қалыптастырылды. Оның негізінде жоғарыда сипатталған еңбекке қабілетті халықты нормативтік Жұмыспен қамтылған халық санын өсіру идеясын аяқталған түрде іске асыратын жүйелі тәсілі жатыр деп айта аламыз.

Сурет 1 - Еңбекке қабілетті халықтың жұмыспен қамтылуын талдау мен бағалауға арналған бағыттар жиынтығы

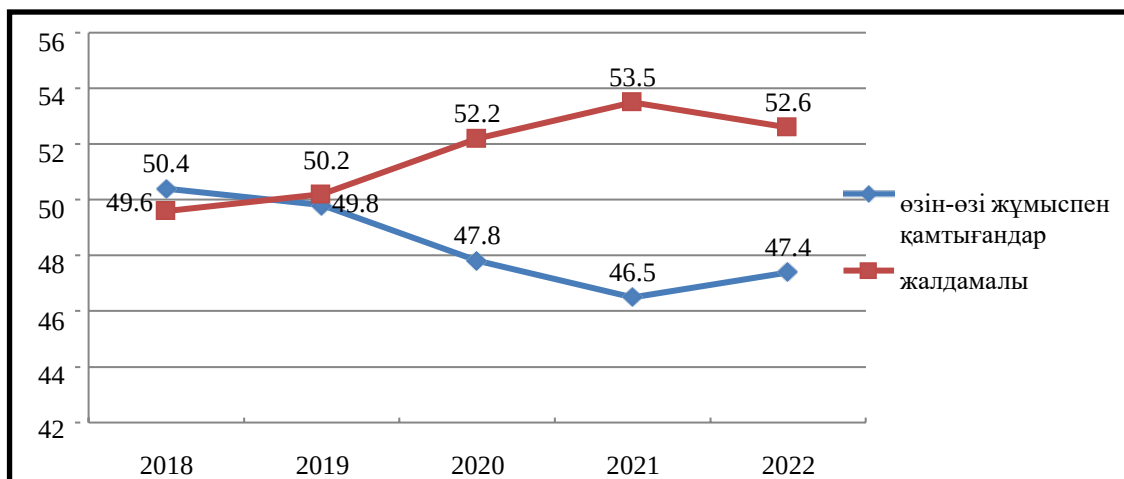
Маңғыстау облысында осы уақытқа дейін қазіргі заманғы жағдайларға жауап беретін және әлеуметтік-экономикалық стратегиялардың негізгі бағыттарына сәйкес келетін Жұмыспен қамтылған халық санын өсіру парадигмасы әзірленбеген, халықты неғұрлым тиімді жұмыспен қамтамасыз етуге жағдай жасайтын институционалдық тәсілдер өзектілендірілмеген. Осы міндеттерді шешудің күрделілігі Халыққа жұмыс орындарын құру саласында қоғам үшін неғұрлым ауыр экономикалық және әлеуметтік

мәселелердің, атап айтар болсақ, құрылымдық және өңірлік сәйкессіздіктердің күшеюі, еңбек әлеуеті сапасындағы регрессивті өзгерістер, халық табысының төмен деңгейі, жұмыстың болмауы, жұмыспен қамтылған халық санын өсірудің бейресми қатынастарының өсуі, сыртқы еңбек көші-қонының бақыланбауы және бірқатар басқа да мәселелердің шоғырлануымен түсіндіріледі. Маңғыстау облысының еңбек нарығы жұмысқа орналасу және бос жұмыс орындарын таңдау мүмкіндіктері өте шектеулі, ал жұмыстың болмауының өсу қарқыны мен ұзақтығы қалаға қарағанда жоғары және әлеуметтік рұқсат етілген деңгейден асатын ауылдық жерлерде үлкен шиеленіспен сипатталады.

Кесте 2 – Маңғыстау облысының еңбек нарығының негізгі индикаторлары

Көрсеткіштер	2018 ж.	2019 ж.	2020 ж.	2021 ж.	2022 ж.
Жұмыс күші, мың адам	1832,0	821,9	823,5	827,2	835,2
Жұмыспен қамтылғандар, мың адам	789,0	779,8	786,4	789,3	792,2
Өзін-өзі жұмыспен қамтығандар, мың адам	429,2	420,1	423,2	424,2	427,4
Жұмыспен қамтылған тұрғындар, мың адам	359,8	359,6	360,8	362,8	364,8
Жұмыспен қамтылған тұрғындар санындағы өзін-өзі жұмыспен қамтығандардың үлесі, %	45,6	46,1	46,2	46,2	46,0
Жұмыссыздар ретінде жұмыспен қамтылған халық санын өсіру органдарында тіркелгендердің саны, мың адам	21,4	11,0	12,0	12,2	12,2
Жастар арасындағы жұмыстың болмауы деңгейі (15-42 жас), %	2,1	2,3	2,4	2,4	2,4
Жастар арасындағы жұмыстың болмауы деңгейі (15-28 жас), %	3,2	3,2	3,2	3,2	3,9

Маңғыстау облысында соңғы жылдары ауыл шаруашылығын дамытудағы оң үрдістерге қарамастан, бұл саланың өзіндік ерекшеліктері бар, олар өндірістің басқа салаларымен салыстырғанда тиімділігінің төмендігімен көрінеді. Оған салынған капитал аз пайда әкеледі. Сондықтан табысы төмен ауыл шаруашылығы салааралық бәсекелестікке сыртқы қолдаусыз теңдей (өнеркәсіппен салыстырғанда) қатыса алмайды. Маңғыстау облысында облыс халқының жартысына жуығы өзін-өзі жұмыспен қамтығандар санатына жатады (3-сурет).

Сурет 2 - Маңғыстау облысының 2018-2022 жылдардағы жұмыспен қамтылған халық санында өзін-өзі жұмыспен қамтығандардың үлесі, %

Облыстың өзін-өзі жұмыспен қамтығандардың басым бөлігі (62,8%) жеке негізде жұмыс істейді (тіркелген және тіркелмеген жеке кәсіпкерлер), 37,2% - жеке аулада өнім өндірумен айналысады (өз тұтынуы үшін де, сату үшін де). Қалалық жерлерде жұмыспен қамтылғандардың үлесіне 40,0%, ауылдық жерлерде – 47,4% келеді. Ауылдық жерлерде өзін-өзі жұмыспен қамтығандардың деңгейі жоғары, 2022 жылы барлық жұмыспен қамтылғандардың жалпы санының 47,4%- ына тең болды. Соңғы жылдары Маңғыстау облысында өзін-өзі жұмыспен қамтыған халық санының азаюы байқалғанына қарамастан, бұл көрсеткіш елдегі ең жоғары көрсеткіштердің бірі болып қалуда. Маңғыстау облысындағы ауылдық жерлерде өзін-өзі жұмыспен қамтығандар үлесінің жоғары болуы бірнеше себептермен түсіндіріледі. Біріншіден, облыс халқының басым бөлігі (82,4%) ауылдық жерде тұрады. Екіншіден, ауыл шаруашылығы ұйымдарының басым бөлігі төлемге қабілетсіз, олардың материалдық-техникалық базасы жеткіліксіз, шаруашылық қызметінің ауқымы қысқаруда, өндірісте жұмыспен қамтылғандар саны азаюда және жұмыстың болмауы деңгейі ұлғаюда. Жұмыс іздеу мүмкіндіктерінің тарылуы және жұмыс орны үшін күресте жоғары бәсекелестік ауыл жұмыссыздығының ең ауыр немесе тоқырау түріне әкеледі. 2019 жылғы 1 тамыздағы жағдай бойынша ауылдық жұмыссыздардың 45%-ы 4 айдан астам есепте тұрды. Осындай төмен жұмыспен қамтылу кезінде агроөнеркәсіптік кешен кәсіпорындарында кадрлардың тұрақтамауы да байқалады, бұл ретте негізінен білікті қызметкерлер кетеді. Олар ірі қалаларға, көрші өңірлерге кетеді, сондықтан Маңғыстау облысындағы ауылдық жұмыстың болмауы кадр тапшылығымен ұштасады.

Маңғыстау облысы мұнай-газ өнеркәсібі дамыған Қазақстанның негізгі өңірлерінің бірі болып табылады. Соңғы жылдары әлемдік экономикадағы өзгерістер мен мұнай бағасының өзгеруіне байланысты еңбек нарығы біраз қиындықтарға тап болды. Маңғыстау облысында жұмыссыздық деңгейі шамамен 5-6% құрайды, бұл ел бойынша орташа деңгейден төмен. Алайда, бұл мәліметтер бейресми жұмыспен қамтылуға және маусымдық ауытқуларға байланысты жеткіліксіз болуы мүмкін екенін атап өткен жөн. Облыстағы жұмыспен қамту құрылымы негізінен мұнай-газ өнеркәсібімен анықталады, бұл оны энергия тасымалдаушылардың әлемдік нарығындағы өзгерістерге осал етеді. Сонымен қатар, ауыл шаруашылығы, көлік және сауда да аймақ экономикасында маңызды рөл атқарады. Маңғыстау облысындағы жұмыс күшіне сұраныс мұнай-газ өнеркәсібінің жай-күйіне, өңірге салынған инвестицияларға, сондай-ақ экономиканың басқа да салаларының дамуына байланысты. Жұмыс берушілер көбінесе білікті мамандардың, әсіресе техникалық және инженерлік мамандықтардың тапшылығына тап болады. Жалпы, Маңғыстау облысындағы еңбек нарығының мұнай-газ саласының басым болуымен байланысты өзіндік

ерекшеліктері бар және өңірдің жұмыспен қамтылуын тиімді басқару және экономикасын дамыту үшін тұрақты мониторинг пен талдауды талап етеді.

Қорытынды

Маңғыстау облысында халықты жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру стратегиясын әзірлеу кешенді тәсілді және өңірдегі еңбек нарығына әсер ететін негізгі факторларды ескеруді талап етеді. Төменде осындай стратегияны әзірлеуге арналған негізгі қадамдар мен ұсыныстар берілген.

Ағымдағы жағдайды талдау:

-Маңғыстау облысындағы еңбек нарығына талдау жүргізіңіз, негізгі салаларды, жұмыс күшіне сұранысты, жұмыссыздық деңгейін, Жұмыспен қамтудың өзгеру динамикасын және басқа да негізгі көрсеткіштерді анықтау.

-Мақсаттар мен басымдықтарды анықтау: жұмыспен қамтуды басқару стратегиясының мақсаттары мен міндеттерін тұжырымдау, облыстағы еңбек нарығын дамытудың басым бағыттарын анықтау.

-Іс-шараларды әзірлеу: жұмыспен қамтуды қолдау, кадрларды оқыту және қайта даярлау, кәсіпкерлікті ынталандыру және жаңа жұмыс орындарын құру бағдарламаларын қамтитын жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру жөніндегі іс-шаралар жоспарын жасау.

-Мүдделі тараптарды тарту: стратегияны келісу және кері байланыс алу үшін жұмыс берушілермен, кәсіподақтармен, білім беру мекемелерімен, мемлекеттік органдармен және басқа да мүдделі тараптармен кеңесу.

-Мониторинг және бағалау: іс-шараларды уақтылы түзету және мақсаттарға жету үшін стратегияны іске асыру нәтижелерін бақылау және бағалау жүйесін орнату.

-Кадрларды оқыту және дамыту: еңбек нарығының қажеттіліктеріне сәйкес кадрларды оқыту мен дамытуға ерекше назар аударыңыз, олардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін қызметкерлерді қайта даярлауға және қайта даярлауға жәрдемдесу.

-Серіктестік және ынтымақтастық: жұмыспен қамту саясатын жетілдіру бойынша бірлесіп жұмыс істеу үшін бизнес қауымдастығымен, білім беру мекемелерімен, мемлекеттік органдармен және халықаралық ұйымдармен серіктестік қатынастарды дамыту.

-Маңғыстау облысында халықты жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру стратегиясын әзірлеу деректерді талдауға, еңбек нарығының қажеттіліктерін есепке алуға және өңір экономикасының тұрақты дамуына қол жеткізу үшін барлық мүдделі тараптардың тиімді өзара іс-қимылына негізделуге тиіс.

Маңғыстау облысында халықты жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру жөніндегі қызмет нәтижелеріне тұрақты мониторинг және талдау жүргізу стратегияны тиімді іске асыруда және алға қойылған мақсаттарға қол жеткізуде шешуші рөл атқарады. Төменде осы тақырып бойынша негізгі қорытындылар:

-Іс-шаралардың тиімділігін бағалау: тұрақты мониторинг халықты жұмыспен қамтуды басқару бойынша іске асырылып жатқан іс-шаралардың тиімділігін бағалауға мүмкіндік береді. Нәтижелерді талдау табысты тәжірибелерді анықтауға және тиімсіз тәсілдерді түзетуге көмектеседі.

-Стратегияны түзету: қызмет нәтижелеріне талдау жүргізу еңбек нарығының өзгеріп отырған жағдайлары мен халықтың қажеттіліктеріне сәйкес жұмыспен қамту саясатын басқару стратегиясын Жедел түзетуге мүмкіндік береді.

-Ақпараттандырылған шешімдер қабылдау: мониторинг және талдау деректері негізінде жұмыспен қамтуды қолдау, кадрларды оқыту және қайта даярлау бағдарламаларын дамыту, кәсіпкерлікті ынталандыру және жұмыспен қамтуды басқарудың басқа аспектілері бойынша ақпараттандырылған шешімдер қабылдауға болады.

-Қызмет көрсету сапасын жақсарту: мониторинг нәтижелері халықты жұмыспен қамту қызметтерін көрсетудің әлсіз жақтарын анықтауға және оларды жақсарту шараларын

ұсынуға көмектеседі, бұл қызмет көрсету сапасы мен тұтынушылардың қанағаттанушылығын арттыруға ықпал етеді.

-Есеп беру және ашықтық: жұмыспен қамтуды басқару жөніндегі қызметтің нәтижелерін тұрақты мониторингілеу және талдау басқару органдары жұмысының ашықтығын арттыра отырып және жүргізіліп жатқан іс-шараларға сенімділікті арттыра отырып, мүдделі тараптар мен жұртшылық алдында есептілікті қамтамасыз етеді.

Осылайша, Маңғыстау облысында халықты жұмыспен қамту саясатын басқаруды жетілдіру жөніндегі қызмет нәтижелеріне тұрақты мониторинг пен талдау жүргізу еңбек нарығын тиімді басқару, қойылған мақсаттарға қол жеткізу және өңір халқының өмір сүру сапасын арттыру үшін қажетті құрал болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- [1]. Куренков А.В. Занятость населения и ее регулирование: учебное пособие /А.В.Куренков.–Томск,2017.10б.
- [2]. Нурғалиева Е.Н. Механизм правового регулирования труда. - Алматы.Жжете жаргы,2020г.
- [3]. Нурланова, Н. К. Региональная парадигма устойчивого развития Казахстана: проблемы теории и практики [Текст] / Н. К. Нурланова. – Алматы : Институт Экономики КН МОН РК, 2020. – 328 с.
- [4]. Еңбек нарығының жағдайы <https://stat.gov.kz/>
- [5]. Taranova I.V. / Instrumentation organizational and economic support of labor motivation of employees/ Irina V. Taranova //Mediterranean Journal of Social Sciences. Vol. 1; 2016
- [6]. Шеденов Ө.К., Байжомартов Ұ.С., Жүнісов Б.А. «Жалпы экономикалық тоерия» Алматы – Ақтөбе, 2022 жыл. 62б.

REFERENCES

- [1]. Kurenkov A.V. Employment of the population and its regulation: textbook / A.V. Kurenkov. – Tomsk, 2017.10b.
- [2]. Nurgalieva E.N. Mechanism of legal regulation of labor. - Almaty. Burn jargon, 2020.
- [3]. Nurlanova, N.K. Regional paradigm of sustainable development of Kazakhstan: problems of theory and practice [Text] / N.K. Nurlanova. – Almaty: Institute of Economics of the KN MES RK, 2020. – 328 p.
- [4]. Enbek narygynyn zhagdayy <https://stat.gov.kz/>
- [5]. Taranova I.V. / Instrumentation organizational and economic support of labor motivation of employees/ Irina V. Taranova //Mediterranean Journal of Social Sciences. Vol. 1; 2016
- [6]. Shedenov O.K., Baizhomartov U.S., Zhunisov B.A. “Zhalpy ekonomikalyk toeria” Almaty – Aktobe, 2022. 62b.

КИЗИМБАЕВА А.

*Ш. Каспийский университет технологий и инжиниринга имени Есенова,
Актау, Казахстан*

КОБЕГЕНОВА Г.Ю.

*Ш. Каспийский университет технологий и инжиниринга имени Есенова,
Актау, Казахстан*

Таранова И. В.

*Ставропольский государственный аграрный университет
Ставрополь, Российская Федерация*

ПОСТОЯННЫЙ МОНИТОРИНГ И АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УПРАВЛЕНИЯ ПОЛИТИКОЙ ЗАНЯТОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В МАНГИСТАУСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация. Данная статья является исследованием для проведения постоянного мониторинга и анализа результатов деятельности по совершенствованию управления политикой занятости населения в Мангистауской области. В ходе исследования рассматриваются основные аспекты управления политикой занятости, а также методы контроля и анализа результатов этой деятельности. Цель работы – определить эффективные стратегии и инструменты для улучшения управления политикой занятости населения в регионе. Полученные результаты могут быть использованы для выработки рекомендаций по оптимизации действующих механизмов управления и повышению эффективности политики занятости в Мангистауской области. Одной из актуальных для Мангистауской области тем, препятствующих экономическому развитию, является рынок труда, в частности вопросы обеспечения занятости и сокращения безработицы. Эта занятость населения влияет на доходы и расходы, социальную стабильность Мангистауской области. При высокой занятости на товарных рынках данной области обеспечивается относительно высокий потребительский спрос, что, в свою очередь, приводит к росту ВВП и ВРП, а безработица приводит к неполному получению дохода. На изменение этих показателей влияют процессы, происходящие не только в стране, но и в мире. В Мангистауской области за последние три года достигнут определенный прогресс в индикаторах рынка труда: только за период 2020-2022 годов численность занятых в экономике выросла на 112,3%, уровень безработицы снизился на 1,9%. В целях повышения занятости и снижения уровня безработицы во всех регионах страны, включая Мангистаускую область, в стране реализована государственная «программа труда» на 2021-2023 годы. Вклад этой госпрограммы в Мангистаускую область был большой. Это связано с тем, что на основе программы не только были созданы рабочие места, но и были проведены краткосрочные обучающие мероприятия с целью осуществления населением своих дел и обеспечения себя работой.

Ключевые слова. безработица, занятость, экономика, рынок труда, доход, программа, индикаторы, прогресс, управление, предложения, рабочие места, уровень, социальные, проблемы, результат, процесс.

Kizimbayeva A.

*Sh. Caspian University of Technology and Engineering named after Yessenov,
Aktau, Kazakhstan*

Kobegenova G.Zh.

*Sh. Caspian University of Technology and Engineering named after Yessenov,
Aktau, Kazakhstan*

Taranova I.V.

Stavropol State Agrarian University, Stavropol, Russian Federation

CONSTANT MONITORING AND ANALYSIS OF THE RESULTS OF IMPROVING THE MANAGEMENT OF EMPLOYMENT POLICY IN THE MANGYSTAU REGION

Annotation. This article is a study for continuous monitoring and analysis of the results of activities to improve the management of employment policy in the Mangystau region. The study examines the main aspects of employment policy management, as well as methods for monitoring and analyzing the results of this activity. The purpose of the work is to identify effective strategies and tools to improve the management of employment policy in the region. The results obtained can be used to develop recommendations on optimizing existing management mechanisms and improving the effectiveness of employment policy in the Mangystau region. One of the relevant topics for the Mangystau region that hinder economic development is the labor market, in particular, issues of ensuring employment and reducing unemployment. This employment of the population affects incomes and expenses, and the social stability of the Mangystau region. With high employment in the commodity markets of this area, relatively high consumer demand is ensured, which, in turn, leads to an increase in GDP and GRP, and unemployment leads to incomplete income generation. The change in these indicators is influenced by processes taking place not only in the country, but also in the world. In the Mangystau region, over the past three years, some progress has been made in labor market indicators: only in the period 2020-2022, the number of people employed in the economy increased by 112.3%, the unemployment rate decreased by 1.9%. In order to increase employment and reduce unemployment in all regions of the country, including the Mangystau region, the country has implemented a state "labor program" for 2021-2023. The contribution of this state program to the Mangystau region was great. This is due to the fact that on the basis of the program, not only jobs were created, but also short-term training events were held in order for the population to carry out their business and provide themselves with work.

Keywords. unemployment, employment, economy, labor market, income, program, indicators, progress, management, offers, jobs, level, social, problems, result, process.